

CONTRACTUL DE JOC ȘI PRINSOARE ÎN CODUL CIVIL ȘI ÎN PROIECTUL CODULUI CIVIL

Dr. Ioana Pădurariu

1. Deși este bine știut că prevederile Codului civil reprezintă dreptul comun al contractului de joc și prinsoare, distingem, în interiorul acestui contract însă *un drept comun în ceea ce privește efectele jocurilor și ale prinsorilor*, conținut în articolele 1636 și 1638 C. civ. (dispoziții care refuză, pe de o parte – pentru câștigător, acțiunea în plată împotriva pierzătorului și, pe de altă parte – pentru pierzătorul care a plătit de bunăvoie datoria de joc, acțiunea în repetițiune) și *un drept special* consacrat în dispozițiile art. 1637 alin. (1) C. civ., derogator de la dispozițiile „comune” ale Codului civil, pe cale de consecință, statuând imposibilitatea de a opune excepția de joc, atât acțiunii în plată a câștigătorului, cât și celei în repetițiune a pierzătorului.

Astfel, Codul civil stabilește două reguli care constituie *dreptul comun în materia efectelor contractului de joc și prinsoare*¹. Prima regulă o constituie lipsirea câștigătorului de posibilitatea exercitării acțiunii în justiție în vederea obținerii a ceea ce a câștigat². Obligația născută din joc și prinsoare poate fi considerată a fi fost contractată din pur amuzament (*iocandi causa*), motivându-se, astfel, lipsa garantării executării acesteia și, în special, apărarea atât a debitorului, cât și a familiei sale de ruina având la bază jocul sau prinsoarea. În acest caz, pierzătorul – acționat în justiție – poate opune câștigătorului *excepția de joc*, rezultat al lipsei de efecte obligatorii, precum și al lipsei sancțiunii jocului. O astfel de excepție este una de ordine publică și, drept urmare, ea nu poate fi înlăturată printr-o convenție încheiată între părți. Excepția poate fi ridicată de pierzător, dar și din oficiu de instanța de judecată. A doua regulă este aceea potrivit căreia pierzătorul, dacă a făcut plata de bunăvoie, cu excluderea oricărui element de constrângere și, bineînțeles, în cunoștință de cauză, nu poate repeta ceea ce a plătit, cu excepția cazului în care câștigătorul s-a folosit de dol, înșelăciune sau amăgire³. Procedând astfel, câștigătorul reușește să înlăture șansa câștigului pentru cealaltă parte, șansă „provocată” prin dol, înșelăciune sau amăgire. Așadar, potrivit concepției Codului civil, legea recunoaște datoriile rezultate din joc și prinsoare, însă fără a le garanta executarea silită.

Potrivit legii simetriei, rezultă că, pe de o parte, este lipsit de acțiune câștigătorul pentru a obține ceea ce s-a câștigat, iar, pe de altă parte, pierzătorul nu are acțiune pentru restituirea plății făcute cu bună-credință și de bunăvoie. Conform dispozițiilor art. 1092 alin. (2) C. civ.⁴, în cazul obligațiilor naturale, care au fost achitate de bunăvoie, nu este admisă acțiunea în repetiție. Aplicarea acestor dispoziții a fost extinsă și asupra contractelor conexe jocului sau prinsorii, cum ar fi împrumutul sau mandatul. Atunci când dreptul civil intervine pentru a reglementa anumite jocuri, este evident că scopul este de a le excepta de la dispozițiile care formează ceea ce numim dreptul comun al efectelor contractului de joc sau

¹I. Dogaru coordonator, *Drept civil. Contracte speciale*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 840 și urm.; Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Actami, București, 1999, p. 596 și urm.

²Art. 1636 C. civ.

³Art. 1638 C. civ.: „Pierzătorul nu poate în nici un caz repeta ceea ce a plătit de bunăvoie afară numai în cazul când câștigătorul a întreprins dol, înșelăciune sau amăgire”.

⁴„Repetițiunea nu este admisă în privința obligațiilor naturale, care au fost achitate de bunăvoie”.

prinsoare și a le supune dreptului comun în materie de obligații. Acest lucru este exprimat, spre exemplu, în mod neechivoc de art. 1637 C. civ., referitor la jocurile care privesc exercițiul corporal.

2. Prin acte normative speciale legiuitorul a reglementat organizarea de jocuri la nivel național, în așa fel încât să existe un control asupra liceității și moralității activităților respective. Fac parte din această categorie, de exemplu: loteriile, pronosticurile sau pariurile sportive, tombolele, jocurile bingo, alte jocuri asemănătoare. O atenție deosebită trebuie acordată caracterului licit și moral al jocurilor de noroc, precum cărțile de joc, zarurile, ruleta, jocurile tip „cazino”, jocuri care se desfășoară în prezența și cu participarea jucătorilor ori fără participarea directă a acestora, fără a deosebi în privința mijloacelor utilizate în acest scop. Ar fi dorit ca jocurile și prinsorile autorizate, în calitatea lor de contracte, să producă toate efectele unei convenții de drept comun. Drept urmare, să nu poată fi opusă excepția de joc nici acțiunii în plată a câștigătorului, nici acțiunii în repetițiune a pierzătorului sau a organizatorului care a plătit pe nedrept. Același raționament ar trebui să se aplice și contractelor conexe de joc sau prinsoare autorizate, lăsând însă la o parte împrumutul destinat a alimenta jocul, deoarece acesta prezintă un mare pericol pentru jucător, mai ales acel împrumut pe care l-ar putea acorda un cazinou unuia dintre clienților (jucătorilor) lui.

Codul civil, prin dispoziția înscrisă în art. 1637 alin. (1) – *dreptul special privitor la efectele contractului de joc sau prinsoare* –, exceptează jocurile care contribuie la exercițiul corporal de la regimul juridic de drept comun al efectelor contractelor de joc și prinsoare. Aceasta înseamnă că obligațiile izvorâte din categoria jocurilor vizate de textul de lege mai sus amintit sunt obligații civile perfecte, câștigătorului fiindu-i recunoscut dreptul de a reclama în justiție plata câștigului său.

Ratio legis a Codului civil, de reglementare juridică „totală” a jocurilor care contribuie la exercițiul corporal, stă în interesul public, acesta transpunându-se în ideea utilității sociale a practicării sporturilor și a educației fizice, cu aplecare specială asupra facultăților individuale, influența lui *alea* fiind, de altfel, foarte redusă.

În opoziție cu această rațiune a legii de sinteză, la polul opus, se situează declararea monopolului de stat asupra jocurilor de hazard autorizate⁵ ori aduse sub auspiciile interesului public național⁶. Textul art. 1637 alin. (1) C. civ. exceptează de la regula consacrată de art. 1636 C. civ. jocurile care privesc armele, cursele cu piciorul, călare sau cu carul și, datorită caracterului enunțiativ al articolului, acesta include, în fapt, întreaga gamă a jocurilor care privesc exercițiul corporal, dintre care menționăm: lansarea discului, a greutății, a sulitei, întrecerile de înot, luptele cu floreta, tenisul, fotbalul, cursele cu bicicleta, tirul etc. Prin urmare, le va reveni judecătorilor sarcina de a stabili, în funcție de jocul care le este supus atenției, dacă acesta poate fi inclus în art. 1637 alin. (1) C. civ., ținând cont, în cauză, de elementele care se desprind din situația de fapt, dacă jocul sau prinsoarea respectivă contribuie sau nu la exercițiul corporal, aplicându-i-se prevederile speciale ale art. 1637 alin. (1) C. civ., pe cale de consecință dând naștere unei obligații civile perfecte. Însă această identificare a jocurilor sau a prinsorilor nu apare deloc a fi „comodă” judecătorilor, deoarece, în afara acelor jocuri, în esență aleatorii (de exemplu: ruleta), există jocuri care, pe lângă exercițiul corporal, presupun și prezența hazardului (biliardul) sau, alături de acesta

⁵Art. 2 din Legea nr. 31/1996 privind regimul monopolului de stat, publicată în M. Of. nr. 96 din 13 mai 1996, declară monopol de stat organizarea și exploatarea sistemelor de joc cu miză directă sau disimulată [lit. g] și organizarea și exploatarea pariurilor sportive [lit. h].

⁶Art. 1 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 159/1999 privind înființarea Companiei Naționale „Loteria Română” S.A., publicată în M. Of. nr. 515 din 25 octombrie 1999, dispune că Loteria Română desfășoară activități de interes public național.

din urmă, implică și anumite mașini utilizate (spre exemplu: concursul de automobile sau avioane), ori sunt fondate exclusiv pe abilitatea intelectuală a jucătorilor.⁷

Articolul 1637 alin. (1) C. civ. se aplică numai categoriei de contracte care implică exercițiul corporal. Pe cale de consecință, jocurile exclusiv intelectuale (șahul, de exemplu) ori cele în care vorbim despre capacitatea intelectuală a jucătorilor (bridge, de exemplu) nu intră sub incidența contractului de joc valid din punct de vedere civil.⁸ Cu privire la aplicabilitatea art. 1637 alin. (1) C. civ., cu consecințe importante asupra efectelor juridice ale contractelor care contribuie la exercițiul corporal, mai trebuie urmărit și ca, pe de o parte, la executarea contractului părțile să fie de bună-credință (rezultatul jocului reflectând corectitudinea sportivă și nu fraudă sau manevrele dolosive), iar, pe de altă parte, să fie respectată egalitatea de riscuri între jucători, anume convingerea acestora că, angajându-se în joc sau prinsoare, au șanse egale de a câștiga, fără ca acestea să fie însă echivalente.

Art. 1637 C. civ., având ca sferă de aplicație doar persoanele participante la jocurile sportive, în consecință, terțele persoane față de contractul de joc (cum ar fi spectatorii ori cei care au pariat pe succesul jucătorului pe care și l-au ales) rămân supuse dreptului comun în materie de joc și prinsoare. Cu spectatorul este asimilat și sportivul care contractează printr-un intermediar, în loc de a contracta direct cu adversarul său de joc.

3. Nici Proiectul de Cod civil nu aduce modificări importante în ceea ce privește regimul juridic al efectelor contractului de joc și prinsoare. Astfel, acesta îi rezervă Capitolul XII din Titlul VII. Diferite contracte speciale, sediul materiei fiind dat de art. 1722-1724. Este menținută, după părerea noastră, distincția dintre joc și prinsoare din chiar titlul capitolului (*Jocul și prinsoarea*), precum și din exprimarea alin. (1) al art. 1722 privitoare la „dreptul la acțiune pentru plata unei datorii de joc sau pentru plata unei prinsori”. De asemenea, remarcăm și distincția făcută în art. 1723, în contextul competițiilor sportive, prin folosirea numai a termenului de prinsoare, în acest caz, intenția legiuitorului fiind aceea de a reglementa prinsorile făcute între persoanele care iau parte, ele însele, la curse sau la orice fel de jocuri sportive ori la jocuri menite să le pregătească la mânărea armelor. Aceeași distincție se face și în alineatul (3) al aceluiași articol, legiuitorul referindu-se la „persoane care nu iau parte la joc”.

Proiectul Codului civil menține, prin art. 1722, având denumirea marginală de *Lipsa dreptului la acțiune dreptul comun în materia efectelor contractului de joc și prinsoare*. Astfel, în alineatul (1) se prevede că „Nu există drept la acțiune pentru plata unei datorii de joc sau pentru plata unei prinsori” – dispoziție, de altfel, asemănătoare cu cea a art. 1636 din actualul Cod civil⁹. Prevederilor actualului art. 1638 C. civ., sub aspectul excepțiilor de la restituirea sumei (care interzice repetirea sumei plătite de bunăvoie de către pierzător, *cu excepția întrebuițării, din partea câștigătorului, a dolului, înșelăciunii sau amăgirii*), au fost completate prin dispozițiile alineatului (2) al art. 1722; astfel: „Cel care pierde nu poate să ceară restituirea sumei plătite de bunăvoie, în afară de cazul în care a existat fraudă sau acesta este minor ori interzis judecătoresc”. O inovație a acestui Proiect de Cod civil o poate constitui reglementarea expresă, mai precis interzicerea expresă a unor instituții precum tranzacția, recunoașterea de

⁷Fr. Deak, *op. cit.*, p. 599; I. Dogaru, coordonator, *op. cit.*, p. 840; M. Planiol, G. Ripert, *Tratat practic de drept civil francez. Contracte civile*, Paris, Librăria Generală de Drept și de Jurisprudență, 1932, p. 501.

⁸Fr. Deak, *op. cit.*, p. 599; D. Alexandresco, Comentariu la Decizia Curții de Apel din Montpellier, din 17 februarie 1910, în *Revista Dreptul* nr. 55/1910, p. 85.

⁹„Legea nu dă nici o acțiune spre plată unui debit din joc sau prinsoare”.

datorie, compensația sau novația, care nu pot avea drept obiect o datorie de joc¹⁰. Potrivit interpretărilor actuale ale acestor instituții, cu incidență asupra contractelor de joc sau prinsoare, ca regulă generală, obligația naturală ca obligație civilă imperfectă se poate transforma prin novație într-o obligație civilă perfectă, susceptibilă a fi executată silit (pe calea acțiunii în justiție). Dar, promisiunea cu privire la executarea unei datorii din joc sau prinsoare (prin novare) nu este valabilă, pentru că se opun dispozițiile art. 1636 C. civ.¹¹ Textul la care ne referim vizează atât efectele, cât și natura obligației. Prin urmare, asemenea obligații nu pot fi nici garantate și nici confirmate. Ele se aseamănă din acest punct de vedere cu obligațiile lovite de nulitate relativă și din acest motiv, nu pot forma obiectul unei tranzacții și nu pot fi opuse în compensație. Singura posibilitate legală de executare o constituie plata făcută voluntar.¹²

4. În ceea ce privește *dreptul special cu privire efectele contractelor de joc și prinsoare*, acesta este prevăzut de art. 1723 și 1724 din Proiectul de Cod civil. Astfel, art. 1723 (cu denumirea marginală de *Competițiile sportive*), în alineatul (1) prevede că nu se vor aplica dispozițiile art. 1722 prinsorilor făcute între persoanele care iau parte ele însele la curse, la orice fel de jocuri menite să le pregătească la mânărea armelor. Așadar, există dreptul la acțiune pentru plata unei datorii de joc sau pentru plata unei prinsori (acțiunea în plată a câștigătorului), precum și dreptul la acțiune al celui care pierde, acesta putând să ceară restituirea sumei plătite de bunăvoie (acțiunea în repetițiune a pierzătorului). Asistăm, astfel, la încercarea de a prelua și de a îmbunătăți prevederile actualului art. 1637 alin. (1) C. civ., care exceptează de la prevederile art. 1636 C. civ. jocurile ce contribuie la exercițiul corporal. Observăm o reglementare limitată, restrictivă, expresă a legiuitorului prin prevederile art. 1723 alin. (1) din Proiectul de Cod civil, a ceea ce generic a fost denumit *Competițiile sportive*. Probabil va reveni și practicii judecătorești, în măsura în care aplicabilitatea acestor norme va fi sigură, misiunea de a distinge în cadrul acestei categorii. Alineatul (2) al art. 1723 din Proiectul de Cod civil aduce o modificare față de actualul art. 1637 alin. (2) C. civ., în sensul că, „dacă suma prinsorii (a se înțelege a jocului sau a prinsorii, s.n.) pare prea mare, instanța o poate reduce sau poate chiar respinge acțiunea”. Astfel, pe lângă posibilitatea inițială a judecătorilor de a respinge cererea (acțiunea), se prevede chiar și măsura care va sta la îndemâna acestora de a reduce suma pusă în joc sau la prinsoare.

O noutate absolută a acestui Proiect de Cod civil o constituie consacrarea expresă, prin dispozițiile alin. (3) al art. 1723, a faptului că „în cazurile prevăzute la alin. (1) (din același articol, s.n.), intermediarii legal autorizați să adune mize de la persoane care nu iau parte la joc, nu pot invoca dispozițiile articolului precedent”. Aceasta înseamnă că, în ceea ce îi privește pe acești intermediari, ei nu se pot prevala de dispozițiile speciale ale art. 1723, ci se vor supune dreptului comun în materia jocului și prinsorii, anume art. 1722, fiind lipsiți, pe cale de consecință de dreptul la acțiune pentru plata datoriei și/sau de dreptul de a reclama restituirea sumei plătite de bunăvoie. Este aplicația a ceea ce afirmam mai sus, anume că art. 1637 C. civ., având ca arie de cuprindere doar persoanele participante la jocurile sportive, în consecință, terțele persoane față de contractul de joc rămân supuse dreptului comun în materie de joc și prinsoare.¹³ O altă prevedere cu titlu de inovație a acestui Proiect de Cod civil o reprezintă și art. 1724, care reglementează loteriile

¹⁰ Alin. (3) al art. 1722 prevede că „Datoriile de joc nu vor putea constitui obiect de tranzacție, recunoaștere de datorie, compensație sau novație”.

¹¹ „Legea nu dă nici o acțiune spre plată unui debit din joc sau din prinsoare”.

¹² I. Dogaru, coordonator, *op. cit.*, p. 862.

¹³ De exemplu: spectatorii ori cei care au pariat pe succesul jucătorului pe care și l-au ales, cu spectatorul fiind asimilat și sportivul care contractează printr-un intermediar, în loc de a contracta direct cu adversarul său de joc.

autorizate. Astfel, potrivit acestuia, „loteriile dau dreptul la acțiune în justiție numai când au fost legal autorizate”, ceea ce se traduce, în planul dreptului civil, în transformarea obligației născută dintr-o loterie autorizată într-o obligație civilă perfectă, cu toate consecințele care decurg de aici. Contractul de joc și prinsoare se dovedește a fi periculos pentru consumator, care riscă să fie lezată. Reglementările de principiu ale Codului civil, ca și cele ale Proiectului de Cod civil, nu sunt destul de protectoare în materie de joc. Astfel, a revenit în sarcina legiuitorului, dar mai ales a practicii judiciare, de a încerca să acopere aceste lacune, în ceea ce privește protecția consumatorului – participant la joc¹⁴. Această protecție trebuie înfăptuită atât la nivelul formării contractului de joc, cât și la cel al executării acestuia. De asemenea, pentru o protecție eficace trebuie găsite și mijloace adecvate, fiind necesară o intervenție legislativă menită să creeze un statut protector jucătorilor (consumatori), pentru ca aceștia să fie pe deplin la adăpost de o eventuală schimbare de politică jurisprudențială.

5. Pentru a limita riscurile leziunii consumatorului, trebuie intervenit pentru a împiedica încheierea contractelor de joc, dacă pericolul este flagrant sau, cel puțin, pentru a proteja integritatea consimțământului său. Protecția consumatorului prin împiedicarea de a contracta îmbracă două forme, anume: mai întâi, protecția consumatorului față de el însuși și față de pasiunea lui pentru joc; apoi, protecția consumatorului față de cei care îi întrețin această pasiune. Există o serie de măsuri menite să împiedice jucătorul pasionat de a se abandona pasiunii sale devastatoare¹⁵. Unele dintre aceste măsuri privesc limitări impuse de autorități (a se vedea, de exemplu, cazul minorului și al incapabililor), altele, din păcate, nu pot fi luate decât dacă există inițiativă din partea jucătorului-consumator. Mai poate exista și posibilitatea ca o decizie judecătorească să limiteze, în același mod, posibilitatea de a juca a unei persoane, de altfel capabilă, pentru mai multe motive (cazul jucătorului judecătorește interzis). De exemplu, în scopul de a proteja un jucător, judecătorul poate interveni pentru a-i ocroti patrimoniul.

În legislația noastră nu există o dispoziție legală specială privind protecția consumatorilor în materie de joc. Astfel, nu ne rămâne decât să ne bazăm pe dispozițiile comune în materia contractului de joc și prinsoare (Codul civil, actele normative speciale care reglementează contracte de joc autorizate), acestea putând fi completate de prevederile Ordonanței Guvernului nr. 21/1992 privind protecția consumatorului¹⁶. Însă aceste prevederi nu sunt de natură a asigura o protecție reală, efectivă în materie de joc, așa cum întâlnim în cazul altor tipuri de contracte. Ceea ce este cert este faptul că jucătorul – consumator merită să fie protejat, el arătându-se vulnerabil în această situație, în același mod în care s-ar afla în ipoteza unui consumator în sensul clasic al noțiunii. Iar dacă urmăm acest raționament, putem beneficia de dispozițiile ordonanței mai sus-amintite.

Însă, pe de altă parte, s-ar putea obiecta la această protecție (mai precis, la o protecție specială a jucătorilor), afirmând că ceea ce face să existe interesul față de joc, atracția față de acesta, este tocmai nesiguranța care planează asupra lui, tocmai caracterul său aleatoriu. Astfel, mergând mai departe, dacă jucătorii – consumatori ar câștiga în mod sistematic împotriva organizatorilor de asemenea jocuri, aceștia din urmă nu ar mai avea nici un interes în a organiza jocuri. Pe cale de consecință, dezechilibrul pe care doream să ni-l evităm prin intermediul intervenției dreptului consumatorului, ar fi reconstituit în detrimentul organizatorilor de jocuri. Elementul *alea* poate, în definitiv, să fie un just moderator al riscurilor care pot exista. De asemenea, acest element aleatoriu trebuie să fie gerat în mod onest. Părțile trebuie puse pe picior de egalitate în raport de evenimentul

¹⁴Anca Ileana Dușcă, *Protecția consumatorilor prin garantarea calității produselor*, în Revista de științe juridice nr. 22/2001, p. 192-194.

¹⁵A. Ayoun, *Protecția consumatorului în materie de jocuri și loterii*, Universitatea Aix Marseille, 2003, p. 67 și urm.

¹⁶Republicată în M. Of. nr. 75 din 23 martie 1994.

care va determina care dintre acestea va avea câștig. Tocmai în scopul de a asigura buna desfășurare a jocului trebuie să intervină dreptul, și nu pentru a permite consumatorului să nu piardă atunci când joacă. Aceasta de vreme ce, dacă se lasă în mâinile hazardului, trebuie să își asume și riscurile aferente. Astfel, mai mult decât imoralitatea jocului, abuzul organizatorilor de jocuri, raportul inegal dintre jucător și organizator (ceea ce face să rezulte caracterul de adeziune al contractului de joc), chiar și decât trișarea, escrocheria, este sancționată și ignoranța jucătorului, nesăbuița acestuia. Pe de altă parte, trebuie avută în vedere și existența aceluia care face economii, cel care, în acest scop, adresându-se unei bănci în vederea depozitării unor sume de bani, se află în aceeași poziție ca și consumatorul clasic: el este tot un neprofesionist, care se vede pus în fața unui profesionist, unui experimentat, așadar este și el într-o poziție mai slabă vizavi de acesta din urmă, meritând, pe cale de consecință, a beneficia de aceeași protecție de care se bucură și un consumator de rând.